

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาการวิจัยการจัดการป่าชุมชนโดยองค์การชุมชน ทำงานใน 3 หมู่บ้าน ของ ตำบลแม่กิ อำเภอรูนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัยสำนักงานภาค เพื่อมุ่งหวังจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ ตำบลแม่กิ และหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่า ตลอดจนวิธีการสร้างเครือข่ายป่าชุมชนร่วมกัน ในแต่ละบ้านในเขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงขอขอบคุณแหล่งเงินทุน เจ้าหน้าที สกว. จังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าหน้าที่ สกว.ภาค ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะและหาแนวทางแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานวิจัยมา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างสูง

นอกจากนี้การศึกษาวิจัยครั้งนี้เสร็จลงได้ต้องขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย คุณสุพรรณ กระบวนโชคชัย คณะทำงานร่วมวิจัย นายสามารถ กระบวนโชคชัย กำนันตำบลแม่กิ นายพิบูลย์ ก้อน เกียรติวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายพะยู่ทุ กรองมีคุณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 นายสุขใจ วิชญพันธ์ เจ้าหน้าที่ สถานีอนามัยตำบลแม่กิ นายชาญชัย ศรีตลิ่ง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขชุมชนบ้านห้วยโป่งเลา นายพะเต็ม กองโชน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 นายอุดม ก้อนแสงวิจิตร สมาชิกสภาตำบลแม่กิ ที่ผู้เสีย สละเวลาอันมีค่าในการประสานงานกับชุมชน ทำความเข้าใจกับงานวิจัยเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ ขอขอบคุณสมาชิกชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตำบลแม่กิทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลความรู้ และแลกเปลี่ยน แนวความคิด วิธีการที่เป็นวิทยาทานแก่ผู้ศึกษา และขอขอบคุณชาวบ้านแม่กิ บ้านห้วยโป่งเลา บ้าน เปียงหลวง ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือและร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า และผู้เกี่ยวข้อง ทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้

บทคัดย่อ

โครงการรูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน ตำบลแม็ก อำเภอนายูง จังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการป่าร่วมกัน
2. เพื่อศึกษากระบวนการ และวิธีการสร้างองค์กรชุมชน ในการจัดการป่า 3 หมู่บ้าน
3. เพื่อหารูปแบบการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมโดยองค์กรชุมชน
4. เพื่อค้นหากระบวนการสร้างเครือข่ายในการจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

พื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแม็ก บ้านเปียงหลวง และบ้านห้วยโป่งเตา ช่วงเวลาในการศึกษาวิจัย 1 ปี 1 เดือน (1 เมษายน 2544 ถึง 30 เมษายน 2545) แบ่งออกเป็น 2 ช่วง โดยมีขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลด้านบริบทชุมชน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแม็ก บ้านเปียงหลวง และบ้านห้วยโป่งเตา
2. ศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรของแต่ละหมู่บ้าน
3. ศึกษารูปแบบและวิธีการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ 3 หมู่บ้านร่วมกัน

กระบวนการและขั้นตอนการศึกษาวิจัย

1. ทำความเข้าใจกับชุมชนเป้าหมาย 3 หมู่บ้าน
2. จัดประชุมเพื่อเก็บข้อมูลชุมชนหาแนวทางวิธีการทำงาน
3. ทีมวิจัยและคณะทำงานร่วมกัน ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารและผลงานที่ผ่านมา
4. ทำแบบฟอร์มรวบรวมเนื้อหา ทำความเข้าใจกับองค์กรชุมชน
5. ศึกษาข้อมูลชุมชนและครัวเรือนและสภาพการจัดการป่าขององค์กรชุมชน
6. จัดเวทีแลกเปลี่ยนแนวความคิดวิธีการจัดการป่าขององค์กรชุมชน
7. สนับสนุนกิจกรรมของชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบ เช่น ทำแนวกันไฟป่า อยู่เวรยาม และเดินตรวจพื้นที่ป่า
8. จัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องป่าชุมชน
9. เวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานของ 3 หมู่บ้าน
10. ศึกษาดูงานเพื่อเสริมศักยภาพ
11. เวทีสรุปบทเรียนโครงการวิจัย การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน

ผลการดำเนินงานการจัดการป่าชุมชน

สถานการณ์การจัดการป่าชุมชน

1. ระดับตำบล

การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ตำบลแมกกี แบ่งออกได้เป็น 4 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่ทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เนื่องจากประชากรแต่ละบ้าน มีน้อยมีการทำมาหากินแบบเพียงพอ ไม่มีการแบ่งปันทางด้านเศรษฐกิจ

ช่วงที่ 2 มีการเปิดสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้าน

ช่วงที่ 3 จำนวนประชากรในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น การบุกรุกพื้นที่ ทำการเกษตรกรรมมากขึ้น

ช่วงที่ 4 กรมป่าไม้จะเข้าไปจัดตั้งหน่วยในเขตพื้นที่ตำบลแต่ถูกชาวบ้านคัดค้าน จึงเกิดการรวมตัวเป็นชมรมอนุรักษ์

2. ระดับหมู่บ้าน

มีการทำกิจกรรมของแต่ละบ้าน เพื่อเป็นการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำแนวกันไฟป่า การออกไปดับไฟป่า การอยู่เวรยามรักษาป่า การทำแผนที่บอกอาณาเขต การปลูกป่า และการทำป้ายประกาศเขตป่า

ศักยภาพของชุมชน

1. ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีจิตสำนึก
2. ศาสนาและวัฒนธรรม ได้รับการยอมรับและดึงดูดคนเข้ามาให้เกิดความสำนึก
3. การพึ่งพาตนเอง และเห็นปัญหาที่ต้องร่วมแก้ไข
4. การมีทุนเดิมอยู่แล้ว คือ ป่าที่สมบูรณ์
5. การติดต่อประสานงาน การทำงานร่วมกันขององค์กรชาวบ้านในแต่ละบ้าน

ข้อจำกัดของชุมชน

1. ความไม่เข้าใจของคนในชุมชนบางกลุ่มบางพวก
2. ขาดงบประมาณในการดำเนินการและเสริมศักยภาพ
3. การประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน
4. การประชาสัมพันธ์ให้คนอื่นได้รับรู้การทำกิจกรรมของตนเอง

ปัญหาในการจัดการป่าชุมชน

1. การลักลอบตัดไม้ในพื้นที่หมู่บ้าน
2. พื้นที่การอนุรักษ์ไม่ชัดเจน
3. การเกิดขึ้นของไฟป่าในฤดูแล้ง
4. การสร้างกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การหารูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน 3 หมู่บ้าน

1. การเตรียมองค์กรชุมชน เช่น เวทีชาวบ้าน การเรียนรู้จากชุมชนอื่นที่มีประสบการณ์อบรมให้ความรู้ และการประสานงานกับภายนอก
2. การจัดการด้านพื้นที่ เช่น พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าใช้สอย พื้นที่ทำกินของชาวบ้าน
3. การจัดการเชิงสังคม เช่น การสร้างกฎระเบียบโดยชุมชนมีส่วนร่วม การสร้างจิตสำนึก และการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร
4. การบริหารจัดการ เช่น คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน คณะกรรมการระดับตำบล

ดังนั้นงานวิจัยการจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรชุมชน จึงมุ่งเน้นหารูปแบบการจัดการที่ยั่งยืน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีเวทีพูดคุย จนในที่สุดมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเครือข่ายอนุรักษ์ใหม่ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลักในการคิด และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม การจัดการด้านพื้นที่ให้มีการชัดเจนแบ่งพื้นที่อนุรักษ์พื้นที่ทำกิน และป่าไม้ใช้สอยของชุมชน เป็นการป้องกันปัญหาของคนในชุมชน ในการทำมาหากินอยู่กับป่าได้โดยไม่ทำลายป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในพื้นที่

งานวิจัยในครั้งนี้คาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่ต้องการหารูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับชุมชน และนำรูปแบบการจัดการจากงานวิจัยนี้ไปขยายต่อไปกับชุมชนอื่น ๆ จะเกิดประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง